

ГРУДНА КОСТ ЈЕЛЕНА СА УРЕЗАНИМ ЗНАЦИМА СА ЛОКАЛИТЕТА МЕДВЕДЊАК

МИЛОРАД СТОЈИЋ

Археолог, научни саветник у пензији, Београд

Резиме: Са винчанског насеља Медведњак потиче грудна кост јелена на којој се налази више гравура нумеричког значења. Иначе, са истог локалитета је велики број коштаних предмета на којима је бројчано наговештено трајање циклуса Сунца и Месеца и други бројчани изрази. Већ на први поглед може се закључити да кост јелена са урезаним знацима семиотички припада истој врсти предмета као две од три плочице са угравираним геометријским мотивима из Тартарије.

Кључне речи: Урезани знаци, Тартарија, семиотика, циклуси Сунца и Месеца

Са винчанског насеља Медведњак потиче грудна кост јелена на којој се налази више гравура нумеричког значења.¹ Иначе, са истог локалитета је велики број коштаних предмета на којима је бројчано наговештено трајање циклуса Сунца и Месеца и други бројчани изрази.²

Већ на први поглед може се закључити да грудна кост јелена са урезаним знацима семиотички припада истој врсти предмета као две од три плочице са угравираним геометријским мотивима из Тартарије.³

¹ Стојић, М., 2023, *Најлепше лице неолита*, монографија у припреми за штампу.

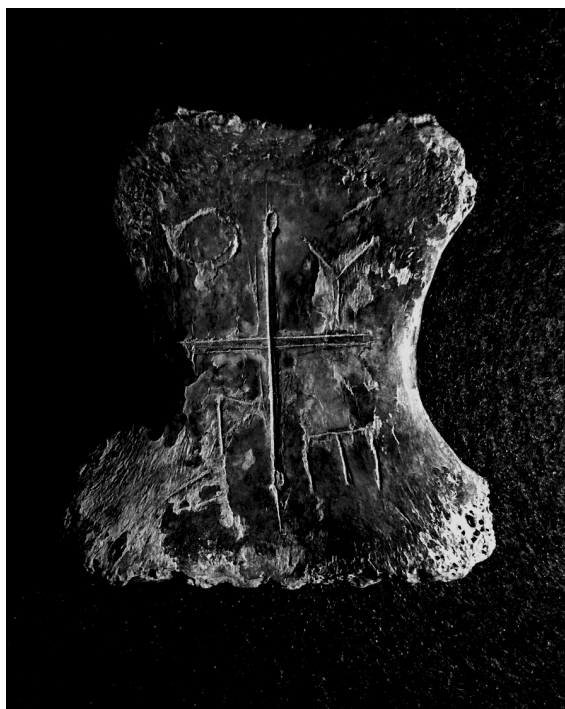
² Ibid., 2019, *Медведњак, култно средиште из неолита*, 335-342.

³ Vlassa, N., ‘Chronology of the Neolithic in Transylvania, in the Light of the Tartaria Settlement’s Stratigraphy’, *Dacia*, VII, 1963, 485–94. Whipp, D., 1973 “The Tartaria tablets” *Antiquity* 47(186): 147-149. *Acta Terrae Septemcastrensis*, VII, 2008 111
SETTLING DISCOVERY CIRCUMSTANCES, DATING AND UTILIZATION OF THE
TĂRTĂRIA TABLETS1

На грудној кости јелена (Сл.1а-б) угравиран је сложен мотив геометријског типа: крст (који дели површину на четири квадранта) круг, графема у виду слова „У“ изнад којег се налази „V“ мотив, гравура која подсећа на шематизовану представу човека и резбарија у облику слова „Е“, све то распоређено у квадрантима. Збир жлебова је 14.

С обзиром на то да на предмету не постоји отвор за провлачење врпце, он није чинио апликацију нити је, евентуално, био део огрлице. Извесно, тој јединој равној кости у скелету унапред је одређена посебна намена.

Веома је значајно да постоји неколико заједничких угравираних елемената са ове коштане плочице са Медведњака и округле керамичке плочице из Тартарије (сл. 2а).⁴ Код оба предмета: мотив крста је у средини, који површину дели на четири поља у којима су распоређени угравирани мотиви. У три поља на коштаном предмету са Медведњака, угравиран је по један, а у једном два (на слици: горње десно поље).

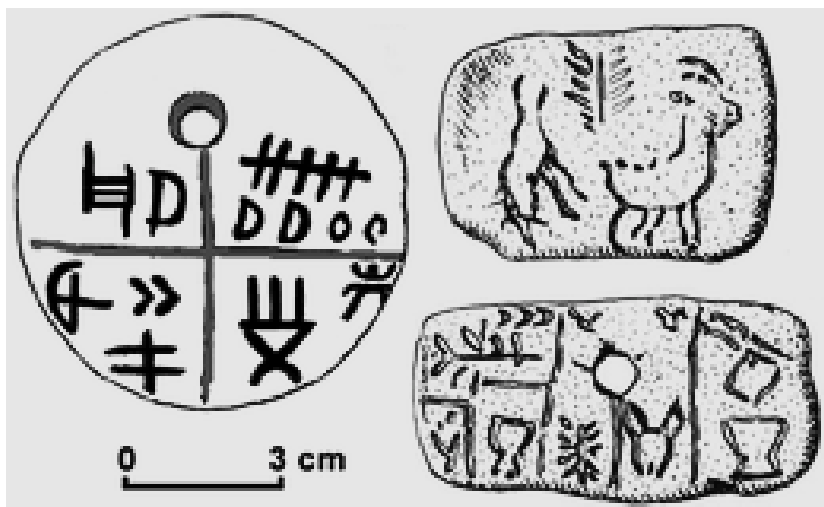

⁴ Vlassa, N., Ibid.. Renfrew C. 1966 "The Tărtăria tablets", *Nestor* 108: 469-470. Whipp D., Ibid. Merlini, M./ Lazarovici, Gh./Masson E. 1984 "L'écriture dans les civilisations danubiennes néolithiques". *Kadmos* 23: 89-123. Makkay J. 1973 "Shrine with bucranium. A tentative interpretation of the Tartaria sign 3,5", *Kadmos* XII, 1: 1-5. У вези са аутентичношћу плочица из Тартарије постоје различита мишљења, али налаз тог типа од грудне кости јелена са Медведњака, индиректан је доказ о њиховој припадности винчанској култури.

Слика 1а-б.

На кружној керамичкој плочици из Тартарије изведен је знатно већи број мотива (симбола, знакова или идеограма). Осим крста, заједничко за оба предмета су и „V“ мотиви. И на већој четвртастој плочици (сл. 2ц) из Румуније налазе се, као и на кости из Медведњака, такође, „Y“ и „V“ жлебови. Не постоје, међутим, заједнички елементи са плочице из Медведњака и мање керамичке плочице из Тартарије (на којој су фигуралне гравуре) - (Сл. 2ц).

Слика 2а-ц: Гравуре на плочицама из Тартарије.

Очигледно, једна врста графема налази се на плочици из Медведњака и кружној и једној од две правоугаоне плочице из Тартарије, а друге врста на преосталој правоугаоној плочици са налазишта у Трансилванији.

„V“ и „Y“ жлебови постоје као ознаке бројчаних вредности два и три на знатном броју коштаних предмета из Медведњака, што указује да се на овој плочици из Поморавља (и кружној и четвртастој плочици с једном перфорацијом у средини из Тартарије) налази одређени математички запис.⁵ Може се само претпоставити шта значи угравирани круг на коштаној плочици. Као што је познато, круг има изразито бројна симболичка значења. Поред осталог, он може означавати укупан збир, целину, циклус, док V“ жлеб исказује вредност броја два, а ознака „Y“ – број три. Број дужи мотива из једног поља је пет, док мотив у виду слова „E“ садржи четири дужи. Укупан број дужи на сва три поља износи 14, што се може односити на средину, врхунац месечевог циклуса и оптимални тренутак за оплодњу у менструалном циклусу жене.

Осим тога, „V“ и „Y“ мотиви редовно се налазе на гиноморфним фигуринама које симболишу преношење небеске воде, крви и плодотворних ентитета од небеских богова до земље, а круг је изразити симбол Сунца.⁶ Према томе, осим нумеричког значења, плочица има и наглашено симболичко значење повезано са Сунцем и небеским плодноносним ентитетима, водом, крвљу, семеном и другима.

⁵ Стојић, М., 2019, *Медведњак, култно средиште из неолита*, 335-342.

⁶ Idem, 2023.

Нумеричке ознаке и симболичко значење гравираних мотива са овог и осталих коштаних предмета из Медведњака, највероватније, разрешавају недоумицу о значењу графема са кружне плочице из Тартарије. Међутим, могућно је да се на преостале две плочице са тог румунског локалитета налазе пиктограми и идеограми, који одражавају сиже одређене култне или митолошке сцене. Могућно је да сва три предмета из Тартарије чине целину, да се надопуњују, заокружују симболичку поставку; на четвртастим плочицама с тог локалитета, вероватно, наговештени су догађаји, а на округлој – када се они збивају. На мањој четвороугаоној плочици с румунског налазишта као да је илустровано парење рогатих животиња, док мотив изнад, у виду гране или житног класа, могућно, представља обнову, нови почетак у циклусу буђења живе природе.

На мањој четвороугаоној плочици (сл. 26) из Тартарије налази се шематизована гравура рогате животиње и још једне животиње (коза ?) која као да брсти лишће са гране, угравираних између те две животиње. Такође, рогата животиња угравирана је и на лепо обрађеном комаду цевасте кости са Медведњака (Сл. 3).⁷

Слика 3: Коштани цилиндар са гравуром из Медведњака

Могућно је да су у истом или сличном односу гравура са грудне кости јелена и резбарија са цевасте кости са Медведњака (Сл. 3), као и представа са округле керамичке плочице и фигурална гравура са мање четвртасте плоче

⁷ Стојић, М., 2019, 228.

из Тартарије (Сл.2а-б). Та два пара предмета, један из Поморавља, други из Трансилваније (парови предмета који су, највероватније, у блиској корелацији, један, вероватно, означава када се нешто збива а други шта се догађа), указују да је у оквирима винчанске културе постојало исто или слично бројчано изражавање, чак и када су налазишта веома удаљена једна од другог, као што је то случај између Медведњака и Тартарије. И док се на коштаног плочици са локалитета у Поморављу и округлој керамичкој плочици из Трансилваније налазе конвенционалне нумеричке ознаке које изражавају проток времена, на мањој керамичкој четвртастој плочици из Румуније и на цевастој кости из Грчца налазе се шематизоване фигуралне представе које се могу третирали као визуелна објашњења, пиктограми или идеограми, ликовни прикази одређеног појма или догађаја. Да су, вероватно, у питању пиктограми, указује чињеница да су на оба предмета угравиране представе рогате животиње у растињу. Аналогije за гравуре са предмета из Медведњака и Тартарије указују да је конвенционално знаковно и пиктографско (идеограмско) изражавање било знатно учесталије него што се до сада сматрало и да је обухватало, у првом реду, истакнуте верске центре винчанске културе као што су Медведњак и Тартарија.

Ако не све, оно барем у знатном броју, сличну намену имали су коштани предмети на којима се налазе нумеричке ознаке и фигуралне гравуре на камену, кости и керамици са Медведњака.⁸

Заједничко за мотив на керамичком диску из Тартарије и овом на грудној кости јелена је постојање кружног мотива, кружних апликација на диску и урезаног круга на једном од поља између два крака крста на коштаног плочици. С обзиром на предочена тумачења представе са диска, а имајући на уму заједничке чиниоце (крст и круг) са овим коштаним предметом, могућно је да је и симболика мотива са грудне кости, макар делимично, слична, да се тиче одређених циклуса на небу и, у вези са њима, виталних токова на земљи, обнове живота. Међутим, како је представа на кости знатно богатија него она на керамичком предмету, она може бити знатно једноставнија или, супротно, сложенија, зависно да ли стриктно симболише неки поступак или указује на више различитих могућности, као што је то случај са наговештајима са керамичког диска.

Постојање ознака нумеричких вредности 2, 3, 4 и 5 и ознаке О за циклус (али и за Сунце), за укупно трајање, које су распоређене у различитим квадрантима, указује да је на овој коштаног плочици „аналитички“ и симболички представљен одређени процес. Како збир ових нумеричких ознака износи 14, извесно је да се овај „запис“ односи на средину месечевог двадесетосмодневног циклуса и оптималан тренутак у менструалном циклусу (истог трајања) за оплодњу жене.

⁸ Стојић, М., 2019, *Медведњак, култно средиште из неолита*, 335-342.

**DEER BONE WITH ENGRAVED MARKS FROM MEDVEDNJAK
LOCALITY**

The breast bone of a deer with incised signs from the Medvednjak settlement of Vinča culture, semiotically belongs to the same type of object as two of the three tablets with engraved geometric motifs from Tartary.

Key words: Engraved signs, Tartary, semiotics, cycles of the Sun and the Moon